

Enver Ćemalović: MOSTARSKI BATALJON, Odbor za pisanje istorije revolucionarnog pokreta i NOB-a Mostara, Mostar, 1986.

Drug Enver Ćemalović, pisac knjige »Mostarski bataljon«, bio je učesnik, svjedok, borac i jedan od čelnih rukovodilaca Mostarskog bataljona. Zbog toga knjiga, pored mnogih, sada već istorijskih dokumenata, sadrži mnogo doživljenog autorovog kazivanja o zbivanjima i događajima, o sudbinama boraca koje su se zbile već davno, prije četrdeset i više godina. Baš zbog toga što je to dio i njegovog života, autor nam približava dio slavne istorije narodno-oslobodilačkog rata grada Mostara i njegovih ljudi.

Čitajući tekst o Mostarskom bataljonu, još dok nije bio pripremljen za štampanje, bio sam toliko obuzet njime da ga nisam ispuštao iz ruku, ne radi toga da bih o njemu dao neki prikaz i ocjenu ili u najmanju ruku neko svoje mišljenje, nego su me slavni događaji i potresne sudbine tih divnih boraca podsticali da saznam o njima sve, do kraja. Vjerovatno me to zadovoljstvo obuzimalo i plijenilo čitajući taj rad i zbog toga što sam izvjesno vrijeme, tačnije u drugoj polovini 1942. godine, bio u prilici da upoznam mnoge drugove iz tog Bataljona, da čujem priče o njima i ocjene o čitavom Bataljonu. Konačno, svi koje je to interesovalo imali smo prilike da sve do danas čitamo nešto što je napisano ili čujemo što je kazano o tome, i tako formiramo svoje ocjene i mišljenja. Ali, sve su to bili fragmenti, često uzgredna pričanja koja su donekle bila prepuštena zaboravu, u svakom slučaju bila je to nedovršena i nekompletna priča o Mostarskom bataljonu. Autoru je bilo potrebno nekoliko godina da prikupi građu, da provjeri činjenice i da konsultuje mnogo ljudi kako bismo osjetili i doživjeli prijatne trenutke s pojavom knjige, iz koje je još jednom progovorila naša nedavna istorija. Može se

reći da u pričanju tih događaja iz surovih godina okupacije i našeg narodnooslobodilačkog rata ništa nije izvitopereno niti su događaji pomjereni, bez obzira što od tada postoji veliki vremenski razmak od preko četrdeset godina.

Svjedoci smo da se posljednjih desetak godina mnogo više piše o našoj narodnooslobodilačkoj borbi i revoluciji i ovdje u Hercegovini. Sve je više monografija brigada, divizija, hronika pojedinih opština, memoara pojedinaca, priča o pojedinim događajima koje imaju i literarnu vrijednost. Bez obzira što u tim napisima ima dobrih, prosječnih i loših ostvarenja i što u ocjenama pojedinih događaja ima raznih ličnih viđenja, koja neće izdržati objektivnu kritiku, ipak je prijeko potrebno da se prezentiraju dokumenti o oslobodilačkom vremenu koje je novo i nepovijljivo u istoriji naše zemlje i Hercegovine.

I ovaj prilog našem revolucionarnom narodnooslobodilačkom ratu druga Envera Čemalovića o Mostarskom bataljonu je dragocjen. I do sada se pisalo, iako malo, o pojedinim bataljonima naše vojske, ali po nekim objektivnim kriterijumima, po onome što je bio i kako je nastao, te ko su bili njegovi borci, zaslužuje Mostarski bataljon svoju cjelovitu monografiju. Gotovo svaki naš bataljon, a bilo ih je na stotine, imao je svoje obilježje, svoj razvoj, svoju ličnu kartu. Svi su oni nastajali zavisno od okolnosti koje su bile presudne u narastanju i razvoju naše vojske, posebno za one naše vojne jedinice koje su formirane 1941. godine u jeku njemačkog i italijanskog fašizma. Te godine mraka i tame, straha i mržnje, i ovdje, na našem prostoru, komunisti su bili novi vjesnici borbe za slobodu, organizatori i nosioci novih revolucionarnih zahtjeva.

Mislim da neću obescijeniti ni darovite kritičare ni tekst autora ako iznesem neka svoja mišljenja o Mostarskom bataljonu, bez obzira da li su ona već rečena ili prepričana. Ovom prilikom prisjećam se njemačkog književnika i antifašiste, nobelovca Hajnriha Bela, koji je rekao: »Ako se sloboda ne koristi, ona uginje. To prije svega važi za slobodu riječi.«

Potkraj 1941. godine u Hercegovini, u njenom istočnom dijelu, gdje je ustanak srpskog stanovništva bio u stalnom usponu, bilo je formirano mnogo bataljona partizanske vojske, kojima je pravac i smisao borbe davala Komunistička partija. To su bili teritorijalni bataljoni koji su branili slobodnu teritoriju. Tako je i ovaj Bataljon bio formiran na teritoriji Konjica kao Konjički bataljon. O tome kako je formiran, o njegovom razvojnom putu, o njegovim podvizima na Žepču i Prozoru, i u petoj ofanzivi, o ulasku u okupirani Mostar i drugim vojničkim djelstvima autor je dao cjelovitu sliku. Nije potrebno govoriti da je u Bataljonu bilo dosta boraca iz Konjica, Jablanice i drugih krajeva, o tome se dosta govori u knjizi, samo ću ukratko naznačiti obilježja Bataljona.

Prvo, svaki naš bataljon, kao i čitava Narodnooslobodilačka vojska, bio je po sastavu boraca vrlo mlad, ali se bez pretjerivanja može reći da je ovaj Bataljon bio jedinica izrazite mladosti, sastavljen od srednjoškolaca, studenata i radnika.

Drugo, po nacionalnom sastavu, najbrojniji su bili Muslimani, bilo je Srba i Hrvata, tako da je to na teritoriji Hercegovine u to vrijeme bio u pravom smislu borbeni bataljon bratstva i jedinstva. Nama, koji smo savremenici tih surovih dana rata i nasilja okupacije, kada se ustanak neravnomjerno razvijao iz sasvim objektivnih razloga, ne samo ovdje u Hercegovini nego i u čitavoj zemlji, Bataljon je bio svjedočanstvo da naša strateška propagandna parola o bratstvu i jedinstvu nije fraza nego živa stvarnost koja je i dokazala da samo zajednički možemo izvojevati pobjedu.

Treće, ne znam da li bi se i za jednu vojnu jedinicu naše vojske, kao za naš Bataljon, moglo reći da je bila tako povezana sa svojim gradom u toku čitavog rata. Skrivene i nedokučive ilegalne veze boraca sa građanima Mostara za okupatora i izdajnike bile su nesavladljiva prepreka koja će u istoriji biti zabilježena kao podvig vrijedan divljenja. Vjerujem da će mnogi čitalac ove knjige pred istinitim događajima koji su se dešavali u gradu i u Bataljonu ostati nijemi pitajući se da li je sve to moguće. Vjerujem, isto tako, da će i dalje pisanje hronike o Mostaru i Hercegovini ponovo posvjedočiti istinitost događaja ističući pri tome povezanost naroda sa svojim borcima i tako upotpuniti cjelovitu sliku o istoriji jednog grada, u kojoj je Komunistička partija Jugoslavije dala i pravac i smisao jednoj velikoj antifašističkoj i revolucionarnoj borbi za slobodu. Možda se u tome, donekle, krije i jedna negativna strana te i takve međusobne povezanosti, jer Bataljon, prema onome što je bio, nije u to vrijeme dao očekivani broj komandira, komandanata i političkih komesara drugim jedinicama naše vojske. Takva postavka možda stoji, ali na ovom mjestu o njoj nije potrebno posebno raspravljati.

I četvrto, potpuna slika ove vojne jedinice bila bi manjkava ako se ne kaže da je ona od svog osnivanja prožeta patriotskim raspoloženjem, revolucionarnim htijenjima i komunističkim idealima. Možda je to i najbitnija karakteristika Bataljona, koji bi se i u tom pogledu mogao svrstati u rijetke jedinice naše vojske, ponikle iz narodne borbe protiv fašizma. Objektivni uslovi, u kojima se razvijao Mostar još za vrijeme stare Jugoslavije, čak i prije, otvarali su nove mogućnosti da grad izađe na širok kolosijek naprednih ideja i revolucionarnih ostvarenja. U tome je svoje predvodničko mjesto našao progresivni radnički pokret, iz čijih su redova ponikli istaknuti robijaši, jugoslovenski komunisti, kao što su: Risto Samardžić, Blagoje Parović, Ivan Krndelj, Gojko Vučković, Mladen Čonić, Muja Pašić i drugi.

Mladići i djevojke, odgojeni u revolucionarnoj sredini, bili su ubijedeni i opredijeljeni komunisti, bez obzira da li su bili članovi Saveza komunističke omladine ili Komunističke partije. I drugi naši bataljoni, koji su u to vrijeme nastajali i djelovali u Hercegovini, bili su pod presudnim političkim uticajem Komunističke partije, ali je bilo dosta i onih koji su se u kriznim situacijama, naročito maja i juna 1942, za vrijeme treće neprijateljske ofanzive, osipali, politički lomili i raspadali. Sve te okolnosti djelovale su snažno. Naročito su izdajnička zavjera i puč četnika u okolini Konjica ostavili duboke tragove na život i akcije Bataljona. Zvjerska silina četničke izdaje bila je uperena baš prema borcima iz Mostara, ne samo zbog toga što su bili Muslimani nego i stoga što su ti borci bili dokraja komunistički opredijeljeni. Uostalom, nisu postojale nikakve razlike ni u postupcima ustaša i okupatora prema partizanima jer su se svi izdajnici i okupatori borili protiv nas u kontrarevolucionarnoj borbi.

Govoriti mnogo o knjizi i njenom autoru, koji nam je veoma uspješno približio istorijske događaje jednog velikog vremena, možda nije ni potrebno jer će knjiga sama o sebi govoriti. Vjerujem da je i moja zamisao da nešto više kažem sapeta time što sam s velikim zadovoljstvom čitao knjigu i uvjerljivo proširio svoja saznanja o doprinosu grada Mostara i njegovih ljudi oslobodilačkoj borbi i revoluciji. Treba reći da je pisac monografije od početka do kraja ostao dosljedan da piše o Bataljonu, da prati događaje i da unese što je moguće više podviga boraca i njihovih sudbina. Čitaoca plijene događaji i konkretne vojničke akcije pojedinaca i grupa koje su se izvodile dolinom Neretve, u Mostaru i Konjicu. Te akcije i udare izvodile su tako vješto, lukavo i inteligentno da im se moramo diviti, a piscu dugujemo zahvalnost što je uspio da to zabilježi i ugradi u svoj tekst, koji bi bez tih konkretnih opisa bio monoton, osiromašen i ogoljen i ne bi dokraja upotpunio život ove vojne jedinice.

Vjerujem da se pisac u svom radu ili, tačnije, odmah na njegovom početku našao pred dilemom da li da piše samo o Bataljonu ili da ga smjesti u opšte uslove u Hercegovini, borbi čitavog Mostara, te opštim prilikama na jugoslovenskom ratištu i borbi saveznika protiv fašističke Njemačke i Italije. To napominjem zbog toga što je prije štampanja bilo mišljenja da i te okolnosti treba unijeti u tekst da se jasnije i kompletnije sagleda razvojni put Bataljona. Svi ti faktori veoma su krupni i odlučujući za život Bataljona, kao i za druge jedinice naše vojske, ali mislim da je autor dobro postupio što te opštevažee i poznate elemente nije ugradio u svoj tekst. Piše se hronika Mostara, i napisano je, piše se i pišaće se o Hercegovini, o brigadama i divizijama, a sve to čini jednu cjelinu našeg oslobodilačkog rata i revolucije. Takav prilaz ovoj monografiji i te kako bi opteretio tekst poznatim i ponovljenim ocjenama kojih inače imamo i previše i koje se jav-

ljaju stalno i ponavljaju. U napisima i radovima koji imaju pretenziju da daju istorijske analize i opšte poglede takvi događaji, opštevažeći i posebni, mogu biti osnova za svestranije ocjene.

Ima puno razloga da, čitajući tekst, čitalac stekne utisak da je autor sa puno smisla i odgovornosti istraživao i tragao za dokumentima i događajima da bi ih što vjernije i objektivnije prikazao. Provjera podataka u takvim radovima ima prvorazredan značaj za njihov kvalitet i trajanje. Istorijsko svjedočanstvo, uz dobro odabrane izvještaje iz tog vremena, odslikava veoma uvjerljivo jedno vrijeme herojskih podviga mladića i djevojaka koji su svjesno i dobrovoljno krčili puteve slobodi, a većina je dala svoje živote za slobodu i bolje sutra. Knjiga govori jezikom provjerenih činjenica i time na najbolji način osvjetljava stvarne sadržaje događaja, ona bježi od nasilnih uopštavanja koja bi joj umanjila vrijednost.

Mislim da nije suvišno iznijeti još jednu vrijednu činjenicu, da autor teksta, i sam učesnik u svim tim zbivanjima u životu Bataljona nije slikao sebe, kao što neki obilato rade, što doprinosi da sva ta kazivanja budu vjernija i uvjerljivija.

I na kraju, ne treba izostaviti da u današnjim pisanjima o događajima iz našeg oslobodilačkog rata i revolucije, koji pod uticajem onog što se danas dešava u našem društvu ne daju uvijek pravu sliku zbivanja. Omeđena istorijska svijest, pod uticajem suludih vjetrova nacionalizma, uvijek se pojavljuje u obliku deformisanih i iskrivljenih slika i tumačenja događaja naše revolucije. U ovo vrijeme nije ih malo koji svojim napisima gube osjetljivost za istinu i pravdu i gaze po vrijednostima naše revolucije jer ih nacionalističko sljepilo odvodi na onu drugu stranu, u mrak i beznađe.

Knjiga o Mostarskom bataljonu i njen autor Enver Ćemalović izazivaju poštovanje i divljenje. Oni su istrgli iz zaborava veliki udio grada Mostara, proširili vidokrug o dijelu velike prošlosti i podstakli vjeru u budućnost. Knjiga, k tome, s pravom upozorava one kojima nije na srcu bratstvo i jedinstvo ove zemlje i kojima je vlastita prošlost okrenula leđa. Ona vraća najdragocjenije vrijednosti revolucije na svoje pravo mjesto, jer služi istini i osvjetljava njene vidike. Ona je i najveći poklon herojskom gradu na Dan njegovog oslobođenja, jer je tom prilikom i predstavljena javnosti.

Blažo Đuričić